

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано стан розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на активізацію та більш ефективне управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств. Визначено напрями вдосконалення управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств на державному рівні.

Проанализировано состояние развития инновационно-инвестиционных процессов в Украине. Предложен комплекс мероприятий, направленных на активизацию и более эффективное управление инновационно-инвестиционной деятельностью предприятий. Определены направления усовершенствования управления инновационно-инвестиционной деятельностью предприятий на государственном уровне.

The trends in the innovation-investment processes' development in Ukraine are analyzed. A set of measures aimed at intensification and more effective management of enterprises' innovation-investment activity is offered. The ways of improving the management of enterprises' innovation-investment activity at the state level have been defined.

© Т.С. Задніпряна, 2009

Успішне функціонування підприємств і досягнення стратегічних переваг в умовах конкуренції значною мірою залежать від результативності їх інноваційної діяльності. У свою чергу, результативність інноваційної діяльності підприємств визначається, насамперед, наявністю необхідних внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інновацій, можливістю їх швидкої мобілізації, зацікавленістю інвестора в підтримці інноваційного розвитку [1, 77].

Інвестиційна підтримка інноваційного розвитку підприємств залежить від специфічних особливостей інвестицій, таких як тривалий період окупності при реалізації інновацій, підвищений ризик реалізації, нерівномірність надходження доходів від здійснення інвестицій. Урахування цих особливостей і зміна умов функціонування підприємств визначають важливість подальшого вдосконалення принципів, форм, методів та пошуку джерел інвестиційної підтримки інноваційної діяльності підприємств. Тому виникає необхідність у формуванні нових наукових підходів до інвестиційної підтримки інновацій і розробки практичних основ для їх реалізації, що визначає актуальність теми дослідження та її практичну значущість [1, 78-79].

Проблематиці інноваційно-інвестиційної діяльності приділяється велика увага як зарубіжними, так і вітчизняними вченими. На сьогоднішній день існує значна кількість робіт, при св'язаних різних аспектах інноваційно-інвестиційної діяльності. Серед них роботи таких вчених і фахівців, як О. Амоша, І. Ансофф, С. Аптекарь, Ю. Бажал, І. Бланк, С. Рудник, А. Голубенко, В. Жуков, В. Ковальов, Б. Койлі, Л. Кузьмінок, Д. Норкотт, Т. Овчаренко, А. Пригожин, Т. Райс, П. Рогожин, З. Рум'янцева, О. Савчук, Б. Санто, Н. Соломатін, А. Сухоруков, П. Харів, В. Хобта, Й. Шумпетер та інших, у яких досліджуються види інвестицій і інновацій, фінансові інструменти, фінансові ринки, методика оцінювання інвестиційних проектів тощо [2, 38-39].

Однак у відомих працях учених відсутні підходи до побудови цілісної системи управління підприємствами в умовах інноваційно-інвестиційної діяльності. На більшості підприємств структури управління не адаптовані до вирішення складних завдань інноваційно-інвестиційної діяльності. Управління здійснюється без урахування факторів ризику і невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. Як правило, це управління зводиться до так званого ретроспективного управління на основі порівняння фактично досягнутих і запланованих показників. Усе це призводить до того, що ряд нововведень закінчується комерційними невдачами. Численні дослідження вказують на важливість ефективного управління інноваційним проектом на всіх його стадіях, застосування унікальних організаційних форм інноваційного менеджменту, що найбільш відповідають умовам і характеру інноваційно-інвестиційної діяльності [2, 41-43].

Усе вищенаведене підтверджує особливе значення проблеми управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на підприємствах України та її надзвичайну актуальність.

Аналіз розвитку інноваційно-інвестиційних процесів в Україні дозволив установити таке. Упродовж останніх років лише незначна частина підприємств України здійснювала інновації. Основним напрямом інноваційної діяльності залишається придбання нових засобів виробництва. Пріоритетним джерелом інвестування інновацій залишаються власні кошти підприємств та одержані кредити. Діюча система оподаткування не стимулює довгострокові накопичення підприємств, що дозволило б останнім реалізувати інноваційні проекти. Українська інноваційна сфера ще не стала привабливою також для іноземних інвесторів.

Однак незважаючи на незначні масштаби інноваційної діяльності, її позитивний вплив на економічні показники роботи підприємств є очевидним та безперечним. Більшість підприємств, які впроваджували інновації, одержали приріст продукції, підвищили її конкурентоспроможність, розширили ринки збуту, оновили асортимент виробів, знизили матеріало- і енергоємність виробництва [5, 123-125].

Інноваційно-інвестиційну діяльність підприємства необхідно розглядати як складну динамічну стохастичну систему, що складається з різних за своєю природою процесів й у загальному випадку включає: інноваційний процес (НДДКР або пошук відповідних нововведень; кількісні, якісні та структурні перетворення); процеси організаційно-економічного, інвестиційного та соціокультурного забезпечення нововведень [3, 83].

Варто відзначити, що незважаючи на зростання інвестицій, організаційні структури управління підприємствами зазвичай не пристосовані до вирішення завдань інноваційно-інвестиційної діяльності. У більшості випадків – це застарілі лінійно-функціональні структури, які не відповідають складним сучасним умовам господарювання. Підсумком цього є зниження ефективності управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства.

Оскільки інноваційна діяльність підприємств є прогресивною формою їх розвитку, яка дозволяє досягти довгострокових конкурентних переваг, підвищити науково-технічний рівень виробництва й ефективність використання ресурсів підприємства, вважаємо за доцільне запропонувати комплекс заходів, спрямованих на активізацію та більш ефективне управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств.

I. Основним із ключових заходів при цьому можна вважати пошук та оцінку можливостей інвестиційної підтримки інновацій. Наявність власних коштів підприємства, доступ до джерел інвестиційних ресурсів для фінансування інновацій, наявність і зацікавленість інвесторів у реалізації інновацій є найважливішими факторами успіху в інноваційному розвитку підприємства.

Інвестиційна підтримка інноваційної діяльності підприємств залежить від специфіки об'єкта інвестування – інновації. За оцінками фахівців, норма прибутку для підприємств, що виконують дослідження і наукові розробки, становить у середньому 20-30%. Норма прибутку від інвестицій в інновації для всього суспільства в цілому значно вище завдяки зовнішнім ефектам і складає в середньому від 30 до 80%, а може досягти і 400% для окремих інвестицій, що характеризує інвестиції в інновації як високоприбуткові [4, 91-92].

Незважаючи на значний потенційний прибуток від реалізації інновацій, інвестування інноваційної діяльності підприємств є досить проблематичним. У першу чергу це пов'язано із самою специфікою інноваційної діяльності. Сутність і специфіка інноваційної діяльності визначають особливості інвестицій, вкладених в інноваційний розвиток підприємств. Для таких інвестицій характерний більш тривалий період окупності; високий ризик, пов'язаний із невизначеністю кінцевого результату реалізації інновацій.

Окрім того, інвестиції в інноваційну діяльність підприємств не забезпечують стабільності надходження доходів від їх здійснення, а також потребують великих одноразових капітальних вкладень. Однак можливість одержання значно вищої норми прибутку порівняно з інвестуванням інших видів та сфер діяльності може компенсувати високий ризик інвестицій в інновації [6, 106].

II. Не менш важливим заходом на шляху досягнення високого рівня управління інноваційно-інвестиційними процесами на макро- та мікрорівні є державна підтримка інноваційно-інвестиційного напрямку діяльності підприємств.

Аналіз чинного законодавства щодо регулювання як інноваційної, так і інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств підтверджує, що в Україні концептуально не визначено результати інвестування як об'єкт регулювання і не забезпечено на достатньому рівні методичної основи для конструктивного регулювання результатів інвестування. Фактично загальне та спеціальне інвестиційне законодавство регламентує умови і порядок: вкладення і залучення інвестиційних ресурсів; оподаткування суб'єктів інвестування й одержання ними податкових пільг; припинення інвестиційної діяльності. Відтак, існують значні прогалини в законодавстві, де прийняття менш важливих актів випереджає вихід більш важливих [6, 108].

Отже, управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на макрорівні відбувається безсистемно і за відсутності комплексної оцінки результатів впливу прийнятих актів на інвестиційні процеси і розвиток економіки.

III. Можливості підприємств у здійсненні інноваційної діяльності істотно розрізняються, оскільки вони залежать від кількісних та якісних характеристик інноваційного потенціалу підприємства, його відповідності обраному стратегічному напрямку інноваційного розвитку, перспектив реалізації інновацій у конкретних економічних умовах. Тому одним із пріоритетних заходів, спрямованих на активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, є оцінка реальної спроможності, можливості та готовності підприємства до інвестування процесу реалізації інновацій.

Спроможність підприємства до інноваційного розвитку обумовлюється інноваційним потенціалом підприємства, тобто його здатністю реалізовувати інновації в межах обраного стратегічного напрямку розвитку. Можливість здійснювати інноваційну діяльність визначається потенційною спроможністю підприємства до інноваційного розвитку та сукупністю умов, що сприяють чи, навпаки, перешкоджають реалізації інновацій. Готовність підприємства до здійснення інноваційної діяльності визначається спроможністю до інноваційного розвитку і можливістю його реалізації, а також наявністю спонукального мотиву до реалізації інновацій, який може бути охарактеризований як сприйнятливості підприємства до інновацій [6, 110-112].

Аналіз спроможності, можливості й готовності підприємства до інноваційного розвитку має здійснюватися з урахуванням стратегічного напрямку діяльності підприємства, який визначається конкретними економічними обставинами, інвестиційними можливостями та цілями підприємства щодо окремих продуктів, ринків, конкурентів тощо.

Після того, як визначено бажаний напрям інноваційного розвитку підприємства, необхідно проаналізувати, наскільки можливості інноваційного потенціалу підприємства відповідають обраному стратегічному напрямку. Це дозволить оцінити спроможність підприємства до інноваційного розвитку, а також особливості його сприйнятливості до реалізації інновацій.

Урахування ряду умов, які сприяють чи перешкоджають упровадженню інновацій (економічних, ресурсних, факторів державного регулювання, соціальних, ринкових, міжнародних тощо), та аналіз цих факторів дозволяє оцінити наявність умов, що визначають можливості підприємства у здійсненні інноваційної діяльності [7, 63-64].

Готовність підприємства до інноваційного розвитку може бути охарактеризована як сприйнятливості підприємства до інновацій, яка визначається різними факторами, основними з яких є характеристики організаційної структури, особистісно-психологічні характеристики членів колективу, характеристики зовнішнього оточення та внутрішньоорганізаційних зв'язків підприємства.

З огляду на надзвичайну важливість інвестиційної складової інноваційного процесу на підприємствах доцільним виявляється формування інноваційно-інвестиційної стратегії, під якою доцільно розуміти формування на довгостроковій основі принципів напрямів інноваційної діяльності підприємства з урахуванням найбільш ефективних варіантів їх інвестиційної підтримки. Реалізація інноваційно-інвестиційної стратегії має передбачати оцінку результативності інвестування в інновації, яка б базувалася на аналізі показників ефективності інвестицій.

Таким чином, ефективне управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств є одним із найбільш перспективних напрямів розвитку підприємств у сучасних умовах господарювання.

Можливості інвестування інноваційної діяльності підприємств залежать від специфіки об'єкта інвестування. Особливості інвестування інновацій залежать від етапів інноваційного процесу підприємства, рівня значущості інновації, очікуваного ефекту від її реалізації, масштабу здійснення інновацій. Ці фактори визначають вибір потенційних інвесторів і джерел інвестування інновацій, необхідний розмір інвестицій у їх здійснення, умови інвестиційної підтримки інноваційної діяльності [7, 64-65].

Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства передбачає управління вкладеннями інвестиційних ресурсів у процес, спрямований на впровадження науково-технічних розробок із метою освоєння випуску інноваційної конкурентоспроможної продукції та поліпшення її якості, постійне вдосконалення технології виготовлення та зайняття підприємством відповідної ніші на внутрішньому і світовому ринках.

Основною метою управління інноваційно-інвестиційною діяльністю є створення механізмів ефективної взаємодії всіх складових науково-технічного розвитку підприємств, їх збалансованості та пропорційності, забезпечення високих темпів інноваційного розвитку необхідними інвестиційними ресурсами та підвищення ефективності використання коштів, вкладених у процес їх розширеного відтворення.

Лише активізація процесу інвестування в інноваційний розвиток може викликати якісні зрушення в техніці та технології виробничої бази промислових підприємств та поліпшити кінцеві економічні результати їх діяльності на основі підвищення якості управління збігом інвестиційного попиту й інвестиційної пропозиції на ринку інвестиційних товарів.

На державному рівні мають максимально повно використовуватися всі важелі та стимули активізації інноваційно-інвестиційного процесу, створюватися сприятливі умови для сталого розвитку національних підприємств та збільшення частки їх власних накопичень, провадитися заходи з підвищення зацікавленості підприємств та організацій в активізації інноваційно-інвестиційних процесів та створюватися можливості їх фінансового забезпечення. Найважливішими напрямками вдосконалення управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств на державному рівні вважаємо: активізацію використання державних замовлень; розробку заходів із стимулювання випуску наукоємної продукції, конкурентоспроможної на світовому ринку, що збільшило б обсяги експорту; стимулювання імпорту нових перспективних патентів, ліцензій, видів обладнання; проведення урядом тарифної політики щодо обмеження імпорту певних видів товарів із метою захисту національних товаровиробників [7, 69].

Література

1. Голубенко А.А. Инвестиционная деятельность в сфере инноваций / А.А. Голубенко // 36. наук. праць Східноукраїнського державного університету «Економіка. Менеджмент. Підприємство». – 2000. – № 1 (1). – С. 77-80.
2. Голубенко А.А. Инвестиционная поддержка инновационной деятельности предприятия / А.А. Голубенко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2002. – № 5 (51). – С. 38-45.
3. Голубенко А.А. Анализ возможностей инновационного развития в процессе формирования стратегических направлений инновационной деятельности предприятия / А.А. Голубенко // Економіка промисловості. – 2002. – № 2 (16). – С. 80-84.
4. Жуков В.Р. Модель формирования системы управления инновационно-инвестиционной деятельностью на предприятии / В.Р. Жуков // Вісник ДонДУЕТ. – 2002. – № 4 (2). – С. 139-143.
5. Сухоруков А.І. Економіка та організація інноваційної діяльності / А.І. Сухоруков. – К., 2005. – 342 с.
6. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів / П.С. Харів. – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 456 с.
7. Овчаренко Т.С. Проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств / Т.С. Овчаренко // Вісник Київського національного університету. Сер. «Економіка». – 2002. – Вип. 8. – С. 63-69.

Надійшла до редакції 24.12.2009